

תכנית בהלכה

בתי ספר של רשת אוהלי יוסף יצחק

רשת אוהלי יוסף יצחק ליובאוויטש

אגף תכניות לימוד

תכנית בהלכה

בתי ספר של רשת אוהלי יוסף יצחק

מבוא

1. תחום הדעת - התפיסה

ההלכה היא חלק מהתורה שבעל פה הנותנת הנחיה מפורטת לאורח חיים יהודי. היא מהווה, בעצם, את הרובד המעשי המנחה את האדם בכל תחומי חייו. לכן היא עומדת בבסיס קיומו של העם היהודי. המקור להלכה נעוץ בתורה. התורה שבעל פה מיקדה ובארה את פסוקי התורה עד להלכה למעשה. בראייה חסידית ההלכה היא הרובד הבסיסי של הנהגה חסידית. הקפדה על קיום הלכה לפרטיה מתוך קבלת עול ויראת שמים היא המהות ממנה נגזר החסיד. בנוסף לכך, מי שלומד חסידות מודע לחשיבות של כל פרט בהלכה ומגלה רצון והתלהבות לקיים מצוות בהידור ואף לנהוג לפני משורת הדין.

אדמ"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה מביא שני עקרונות בלימוד :

א. ברור ההלכה לעומקה – נאמר: "ולמדה את בני ישראל **שימה** בפייהם" (דברים לא/ יט). "... שיבינו עומק ההלכה בטעמה היטב" (שי"ע הרב, הלכות ת"ת ד', י"ח)

ב. חיבור רגשי לתלמיד – נאמר: "ואלה המשפטים אשר **תשים** לפניהם" (שמות כא, א). "...ולא נאמר אשר תלמדם, צריך אתה לשום לפניהם טעם המיישב תלמודם (רשי"י שם) **ומשימו בלבם**". (שי"ע הרב, הלכות ת"ת ד', י"ח)

בתפיסה צרה של המקצוע, עלולה הוראת ההלכה להפוך להוראה טכנית יבשה. האתגר העומד לפני המורה גדול יותר כיום, כאשר ישנם תלמידים הלומדים במוסדות חב"ד שאינם מתחברים להלכות, היות ואורח החיים בבית אינו תואם את מה שנלמד. מבחינת התלמידים, החומר איננו רלבנטי ובהתאם לכך - מידת ההפנמה.

כרשת של בתי ספר חב"ד, היעד הוא לפתח מצוינות ובקיאות בהלכה. שהתלמידים יהיו "נרות להאיר" בקיום ההלכה היומיומית ובחיבור רגשי אליה.

הרבי באגרותיו קורא להגביר את לימוד ההלכה וליצור חומר מותאם לתלמידים.

להלן כמה ציטוטים מאגרותיו של הרבי :

1. "...ולפלא שאין בשיעורים גם שיעור בלימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים אשר העדר הידיעה בזה מבהיל, אף שדוקא ידיעות אלו נחוצות ביותר, כי ה"ז כל האדם - לעשות את מצות ה' אשר תעשינה ושלא לעשות את מצות ה' אשר לא תעשינה, וחמורים וערבים דברי סופרים וכו', ועיין ג"כ בהל' ת"ת לרבנו הזקן ב, ט.

ויה"ד שיזכה את סביבתו בהנהגת לימוד זה וכנ"ל מתחלה ידיעת הדינים אפילו בלא המקורים והנימוקים, וכוונתי בפשטות ברכות הנהנין, דיני התפלה, טלטול בשבת כו' וכו', ואי איישר חילי הייתי מנהיג לימוד זה בכל המוסדות

חינוך מתחיל מגני ילדים ומסיים בשיבות וכוללים לאברכים, כי לדאבון ולצער הצד השווה שבהם, הוא אי שימת לב כדבעי ללימודים הנ"ל. ובפרט בדור זה שאינם נקנים בראי' בהנהגת הבית והרחוב ואדרבה כו' וד"ל".
(מתוך אגרת מהתאריך כ"ו טבת, תשט"ו)

2. "... בודאי צריך הי' להתבונן בהאפשרויות לסדר, אשר בכל הכתות של התלמידים (ויש מקום לומר אפי' של התלמידות) ילמדו דינים והלכות הצריכות בחיי היום יומים.

כיון שסוכ"ס זהו כל האדם, ולא המדרש עיקר אלא המעשה. ומובן שכוונתי בזה לא רק לקזבלנקה אלא לכל המוסדות (אי איישר חילי, הייתי מנהיג זה בכל מוסדות חינוך בני ובנות ישראל אשר בכל העולם). ומהנכון שיתדברו בזה כולם יחד וינהיגו זה בבתי ספר דאהלי"י אשר במרוקו.

לדאבון אין עוד עדיין חוברת דינים מיוחדים כמו אלו. אבל יש לבחור סימנים מסוימים בהקיצור שו"ע, ובסימנים אלו גופא יש סעיפים שאפשר לדלגם. וכדי לחזק לימוד הנ"ל כדאי לערוך בחינות במיוחד בדינים הצריכים, ואל בינתם אשען".

(מתוך אגרת מהתאריך ו' כסלו, תשט"ו)

2. מטרות כלליות בהוראת ההלכה

• מטרות שבתחום ההכרה:

- א. בקיאות בתכנים של הלכות יסוד
- ב. שליטה במיומנויות בסיסיות בהבנת ההלכה ויסודותיה¹

• מטרות שבתחום הרגש:

א. יצירת מחויבות לקיום ההלכה; יצירת יחס של הערכה וחיבור רגשי בין התלמיד ומשפחתו להלכה ולקיומה:

1. להביא לתפיסת ההלכה כביטוי מעשי לתושב"ע. - התורה שבכתב והתורה שבעל פה ניתנו מאת הבורא.
2. לראות בהלכה יסוד מרכזי לאורח החיים, המתבטא בכל פרט מחיי היום יום.
3. להתבונן בערכים העולים מההלכה ויישומם בחיי היום יום.
4. ליצור רגש ורצון לקיים את ההלכה באופן של הידור מצווה ובחיות חסידית.

ב. ראיית ההלכה כמתפתחת במסגרת כללי המסורת היהודית:

1. להכיר את המוסמכים לפיתוח, עקרונות הפיתוח. (ברמת העשרה).
2. לקבל את סמכות חז"ל ופוסקי ההלכה.

3. עקרונות בבניית תכנית הלימודים

1. מענה להטרונגיות

בתי הספר של הרשת אינם אחידים. כדי לתת מענה להטרונגיות של בתי הספר מבחינת הרקע הדתי של התלמידים, תתייחס תכנית הלימודים לשלושה מעגלים הנבדלים ברמת ההיקף הרוחבי של הנושאים והן ברמת ההעמקה שלהם:

רמה בסיסית – הקניית ידע בסיסי על קיום ההלכה וטעמיה בשילוב תרגול של מיומנויות בסיסיות.

רמה מתקדמת – לימוד מגוון רחב יותר של מצבים הלכתיים תוך עיון מעמיק יותר בכל נושא ותרגול מיומנויות ברמה מתקדמת (מבחינת נגישות למקורות ההלכתיים והיקפם).

רמת העשרה – פיתוח והרחבה של נושאים הלכתיים מבחינת דרך חשיבה הלכתית או מחשבת ההלכה.

2. התבססות על תכנית הלימודים בדינים של משרד החינוך. השינויים יתבטאו במרכיבים הבאים:

א. סיליבוס – מתוך תפיסה הרואה בהלכה תחום יסודי נראה לנו כי ישנם נושאי רוחב או נושאי עומק עליהם ויותר משרד החינוך מתוך אילוצים שונים. בסיליבוס של התכנית הנוכחית יובאו נושאים נוספים שנראה כי הם חשובים לבקיאות ההלכתית לפי הגישה החסידית.

לדוגמה: נושא התפילה יילמד כנושא ספיראלי בכל הכיתות (מה שלא קיים בתכנית של החמ"ד). זאת מתוך הבנת מקומה המרכזי של התפילה בתפיסה החסידית.

ב. ספר הלימוד – ספר הבסיס יהיה קיצור שלחן ערוך של הרב גאנצפריד בתוספת פסקי הלכה של האדמור הזקן. וכן ספר מקור מותאם הנכתב לבתי הספר של רשת אוהלי יוסף יצחק.

ג. מעבר לתכנים ההלכתיים יהיו הדגשים למנהגי חב"ד ממקורות שונים.

ד. רעיונות וערכים – הרעיונות והערכים יתבססו על רעיונות חסידיים. מעבר לקבלת השראה מדמויות מופת יהודיים, הדוגמאות יתנו דגש על הקפדה של חסידים בקיום ההלכות וכמובן על "מעשה רבי".

4. ההישגים הנדרשים בהוראת הלכה²

ההישגים הנדרשים בהלכה הם המצפן המכוון את הלמידה. הם מפרטים מה שהתלמיד יידע ויהיה מסוגל לבצע במסגרת מקצוע זה במהלך שנות הלימודים. יש לתת להם ביטוי בכל תכנון שנתי בית ספרי ובכל שכבות הגיל. המורה המלמד הלכה יראה לנגד עיניו את ששת ההישגים ויחליט מהו ההישג המרכזי אותו הוא מקנה בשיעור ומה מקומם של שאר ההישגים הנלווים אליו.

2. ההישגים מתבססים על ההישגים בהלכה של משרד החינוך תוך התאמה לרשת אוהלי יוסף יצחק. פרוט המטרה של כל הישג ראה בנספח המצורף למסמך זה.

הישג 1: יסודות תורה שבעל פה

הישג זה כולל ידע בסיסי אודות מהותה ומאפייניה של התורה שבעל פה, מסירתה מדור לדור ויכולת התמצאות בספרי ההלכה. המסגרת להקניית היסודות לתושבי"ע תהיה בחלקה באופן נפרד כהקדמה ובעיקר בהקשר של לימוד ההלכה.

הישג 2: מושגי בסיס ההלכה ומושגי תוכן

הישג זה מתייחס למושגים ההלכתיים הפזורים לאורך פרקי ההלכה השונים ומבליט אותם. עולם ההלכה מתבסס על ידיעתם של מושגים וכללים המהווים את עמוד השדרה של הפסיקה ההלכתית. לצידם, קיימים מושגים הלכתיים התלויים בתוכן הלכתי מסוים.

הישג 3: אוצר מילים ותחביר

הישג זה כולל ידע בסיסי של התאמת שפת ההלכה לשפתו של התלמיד. הוא מתייחס להכרת לשון ההלכה; סגנון ותחביר

הישג 4: מבנה

הישג זה מתייחס להבנת מבנה פרק ההלכה והסעיפים המרכיבים אותו, וכן להבנת סעיף ההלכה כשלעצמו, כיחידה בפני עצמה.

א. להלכות יש תבניות אופייניות. לשם לימוד עצמאי והבנת ההלכות, חשוב להרגיל את הלומדים להכיר תבניות אלו.

ב. ישנם חמישה מרכיבים במבנה ההלכה, וניתן לכנות אותם - **כאמד"ט**:

כותרת - אומר - מקרה - דין - טעם

חז"ל השתמשו במטבעות לשון אופייניים לציון מילות כאמד"ט.

ג. מבנה פרק ההלכה: פוסק ההלכה מעלה את השאלות הבסיסיות העוסקות בגדרי ההלכה, ועונה עליהן בתוך סעיפים שונים לאורך הפרק. כך למשל, ישנם סעיפים שלמים המשמשים ככותרת לנושא הפרק, וכיו"ב. מכאן- יש להסתכל על כל פרק הלכה כיחידה הכוללת את כל חלקי הכאמד"ט, באותה מידה שיחידת משנה אחת מכילה חלקים אלו.

ד. ישנם סעיפי הלכה המכילים בעצמם חלקי כאמד"ט שונים, אך עדיין יש לקשר אותם עם גדרי ההלכה הכוללים של הפרק.

ה. ישנם כמה מבנים שכיחים של מקרים ודינים:

- סעיפים המתארים את גדרי ההלכה השונים הם על פי רוב: עיקר ההלכה, זמן ההלכה, מקום ההלכה, אופן ביצוע ההלכה, מידות ושיעורים בהלכה, ומיהם החייבים בהלכה. (ע"פ רוב- הסעיף יענה על אחת מחמש השאלות: מי מקיים, מה הוא עושה, איך עליו לקיים את ההלכה, מתי ואיפה חל חיוב ההלכה?)

- סעיפים המציגים כלל הלכתי שיש בו מנעד; בצד האחד מובאים ה"מהדרין" בקיום ההלכה, ומן הצד השני מתואר האופן של קיום ההלכה "בדיעבד" (ברירת מחדל), או "בשעת הדחק". כמו כן מתואר הדין באופן שבו לא יצא ידי חובת ההלכה, או באופן חריג היוצא מן הכלל ההלכתי.

- סעיפים המציגים מצבים ותנאים שונים בביצוע הלכתי (בדרך כלל מופיע מקרה כללי ולאחריו מצבים שונים בביצוע "אם")

הישג 5: בקיאות, הבנה ויישום הלכתי

הישג זה מתייחס לתכנים ההלכתיים אשר על התלמידים ללמוד לפי רשימת התכנים של תכנית הלימודים תוך שימת דגש על פסקי האדמו"ר הזקן. בלימוד ההלכות יועצם העיקרון של הנהגה חסידיית המתבטאת בהנהגה שלפנים משורת הדין - הידור מצווה. הנוהג בהנהגה כזאת מוגדר בשולחן ערוך של אדה"ז "בעל נפש".

בנוסף, הישג זה כולל צירוף ההבנה והכישורים שנרכשו בהישגים הקודמים, כדי להבין את ההלכה עד תומה, להבחין במורכבות שלה, במחלוקות ובנסיבות השונות שלה, וליישם את ההלכה גם בחיים המעשיים של כל תלמיד ותלמיד. כחלק מהישג זה, יש לעודד את הלומדים להשתמש בידע שנרכש בשיעור ההלכה, ולהפנות שאלות גם לפוסק ההלכתי שנמצא בבית הספר, בשכונה ובקהילה.

א. בהלכות רבות, ישנם תנאים ונסיבות המשפיעים על פסיקת ההלכה. לדוגמא: אם נחש כרוך על עקבו של המתפלל, הדין תלוי עד כמה הנחש מסוכן.

ב. בהלכות רבות, ישנו מדרג הלכתי הקובע את טיב קיום ההלכה. החל ממצווה מן המובחר, דרך לכתחילה, שעת הדחק, וכלה בדיעבד.

ג. לכל הלכה יש טעם והעמקה, אך לא תמיד הטעם מפורש בספר ההלכה.

ד. לימוד ההלכה איננו מסתכם בתיאוריה בלבד, אלא עיקרו הוא יישום תוכן ההלכה בחיים, הלכה למעשה, לפי הכללים והעקרונות שנלמדו בפרק ההלכה.

הישג 6: ערכים ורלוונטיות

במסגרת הישג זה התלמידים ילמדו לזהות את הערך המרכזי העומד בבסיס פרק ההלכה ויתבוננו במשמעותו של ערך זה בחייהם.

א. טעמי ההלכות

ב. ערכים חסידיים שניתן להפיק מההלכה